

Kardinal König

I anledning af kardinal Königs død, bringer vi nedenfor en artikel som Børge Mannov fik optaget i Katolsk Dialog for et par år siden. Det er et referat af et stort interview med kardinal König af Wien. Han var så stor og så gammel og så respekteret, at ingen i Rom gik i rette med ham. Han har været tavs de sidste par år, og nu er han død, men i sit lange liv har han hævet røsten mange gange og været en kapacitet man ikke kunne komme uden om.

Revideret

Det andet Vatikankoncil

Når alle kirkens biskopper sammen med paven mødes i et koncil, et såkaldt økumenisk kirkemøde, har de beslutninger, som koncilet træffer, den højeste prioritet inden for den romersk-katolske kirke. Herom hersker der vist bred enighed blandt katolikker, selvom spørgsmålet om kompetencefordelingen mellem paven og biskopperne har været til diskussion gennem århundreder og fortsat er diskutabelt.

Et koncil er imidlertid rent praktisk vanskeligt at gennemføre, og det kan så være en af forklaringerne på, at der er gået undertiden flere hundrede år mellem koncilerne, hvoraf der i alt har været afholdt 21. Både kommunikations- og transportmulighederne har rejst problemer, der nok kunne virke afskrækkende. Disse problemer er dog blevet løst allerede i begyndelsen af det århundrede, vi netop har lagt bag os. Alligevel skulle der gå næsten hundrede år mellem det første Vatikankoncil i 1869-70, hvor paven Pius den 9. fik gennemtrumfet dogmet om pavens ufejlbarhed ex cathedra i tros- og morallære, og det andet Vatikankoncil 1962-65, som den nyvalgte pave Johannes den 23. til almindelig overraskelse og trods den romerske kuries angst og bæven besluttede at sammenkalde.

Det første Vatikankoncil fik en brat ende. Krigen mellem Tyskland og Frankrig brød ud dagen efter, at ufejlbarhedsdogmet trods mange indsigelser blev proklameret, og de biskopper, der ikke allerede havde forladt koncilet, fordi de ikke ønskede at deltage i proklamationen, måtte skynde sig hjem. Pave Johannes' koncil blev derfor i en vis forstand betragtet som en genoptagelse af det første Vatikankoncil, som kun nåede at beskæftige sig med den side af pavens embede, som Pius den 9. fandt vigtig.

Som alle læsere af dette blad ved, er der i dag, 35 år efter det andet Vatikankoncil, stadig stor uenighed om hvorledes koncilets beslutninger skal forstås, ganske særligt når det gælder kirkebegrebet og herunder ikke mindst forholdet mellem paven, biskopperne, præsterne og lægfolket. Heller ikke dette koncil skabte enighed, men det er nok også mere, end man kunne forvente. Koncilets betydning skal nok snarere bedømmes efter, hvad var formålet med det, og i hvilket omfang er dette formål blevet nået.

Pave Johannes' ide med koncilet beskrev han selv med udtrykket "aggiornamento". Kirkens struktur og lære skulle føres ajour, således at den blev rustet til at møde menneskene i de nye tider. For den sociale udvikling i samfundene er jo unægteligt accelereret siden 1870. Det var nødvendigt, at kirkens ledere kom på efteruddannelseskursus.

König - den sidste af koncilets fædre

En af de få aktører fra det andet Vatikankoncil, der stadig lever i bedste velgående, er den 94-årige kardinal Franz König fra Wien. Han har spillet en betydelig rolle i forbindelse med det andet Vatikankoncil og valget af den nuværende pave. Han har været en vigtig aktør i en stor del af kirkehistorien i Europa i det forløbne århundrede. Han er værd at lytte til, når talen falder på Vatikankoncilet og tiden, der fulgte. Han viger ikke tilbage for at træde offentligt frem i vigtige sager.

Kardinal König

Det skete bl.a. for et år siden i en artikel i jubilæumsskriftet for den østrigske bispekonferences 150 års jubilæum. Den blev genoptrykt på engelsk - König taler 7 forskellige sprog - i det katolske The Tablet den 27.3.99, og det er nu sket igen i et stort, åbenhjertigt interview med *John L. Allen Jr* i det amerikanske National Catholic Reporter 8.10.1999, som er min kilde til en række af de følgende informationer.

Königs engagement i vor tids kirkehistorie

Det var König, som blev pioneren i kirkens historiske åbning mod øst. Han bidrog personligt til at lede Vatikan-koncilet ind på reformernes spor. Han var den, der iværksatte valget af Karol Wojtyła til vor nuværende pave, og han er den mand, der i dag står som talsmand for en kirkelig dagsorden, der på mange måder er det modsatte af, hvad Karol Wojtyła's pavedømme repræsenterer.

Det er også König, hvis navn endnu i dag figurerer i overskrifterne på den stærke kritik af den måde, hvorpå dette pavedømme behandler de personer, som det anser for at være teologiske afvigere. Han er en standhaftig advokat for en de-centralisering af Roms magt og en lige så ivrig advokat for dialogen mellem religionerne. Og alligevel er det lykkedes ham at udøve kritik uden at splitte. Det er den stil, han anvendte som ærkebiskop i Wien, og som har indbragt ham et ry som en brobygger.

Königs arbejde i det kommunistiske Østeuropa

König fortæller, at han ikke var indstillet på at blive ærkebiskop af Wien, men at han accepterede efter en samtale med Pius den 12. Det var i 1956. I 1960 besluttede König at forsøge at forcere jerntæppet, fordi han ville deltage i begravelsen af den kroatiske kardinal Stepinac, der var hans ven. Turen endte med en bilulykke i Kroatien. "Mens jeg lå i hospitalsengen og kiggede på et billede af Tito, begyndte jeg at overveje, hvad der var den dybere mening med denne begivenhed. Det gik op for mig, at ærkebiskoppen af Wien burde holde øje med, hvad der foregik bag jerntæppet" fortæller König.

Biluheldet gav naturligvis anledning til historier i Vesten om, at der var tale om sabotage. König erklærede offentligt, at disse historier intet havde på sig. Det betød, at de kommunistiske regeringer i Østeuropa fik tillid til ham. I de følgende år besøgte han ofte katolikkerne i disse lande. "Jeg opdagede, at de følte, at de var fortabte, Vesten interesserede sig ikke for dem", fortæller König.

Dette skete længe før pave Johannes formulerede sin "Åbning mod øst"-politik. König udbyggede sine kontakter bag jerntæppet til stor utilfredshed for Vatikanets "kold-krigere". De undrede sig over hans motiver. "Men jeg sagde altid: Jeg er ærkebiskop af Wien, jeg er ikke Vatikanets mand. Jeg kommer fra Wien. Og jeg agtede at informere Rom bagefter - ikke før jeg rejste", siger König. Pave Paul den 6., som afløste Johannes under koncilet, trak en dag König til side og sagde til ham: "Vi er nødt til at ændre vor holdning. Vi skal have kontakt med den kommunistiske verden, og jeg står i gæld til Dem, fordi De har åbnet døren for os", fortæller König.

Hvordan König blev kardinal

Om sit første møde med pave Johannes fortæller König: "Jeg tog til Rom for at assistere ved en af den nye paves første messer. Bagefter sagde han til mig: Nå, så De er ærkebiskoppen af Wien. Jeg skal sige Dem, jeg er i færd med at lave en liste over nye kardinaler, men ærkebiskoppen af Wien vil ikke finde sit navn på den liste. Mine folk fortæller mig, at Østrig har et stort problem med konkordatet."

Kardinal König

(Østrigs socialistiske regering nægtede på det tidspunkt at anerkende konkordatet, en aftale mellem Vatikanet og Østrig, der regulerede forholdet mellem stat og kirke, indgået før krigen med den fascistorienterede katolske kansler Dollfuss' regering).

“Jeg sagde: Naturligvis, Deres Hellighed” fortæller König og fortsætter: “Vi talte så lidt sammen og så siger paven: Nu har jeg skiftet mening. Jeg vil sætte Deres navn på listen, og De vil finde en løsning.” Og sådan gik det. König blev kardinal i 1958, og ikke lang tid efter førte hans samtaler med den østrigske regering til en anerkendelse af konkordatet.

Königs udstrakte hånd til den socialistiske regering var lige så kontroversiel i Østrig som hans rejser bag jerntæppet. “Da jeg blev ærkebiskop af Wien vidste jeg, at det store problem var, at socialisterne var imod den katolske kirke, fordi denne kirke for dem var et konservativt politisk parti”, siger König. Men han overvandt den slags historiske fordomme og viste, at det var muligt både at være en troende katolik og en stemme for sociale fremskridt.

Det andet Vatikankoncils impulser

Königs evne til at blande troskab med åbenhed over for reformer kom igen til deres ret ved Vatikankonciliet, hvor han fik sæde i den forberedende komite og bidrog til at overvinde kuriens modstand mod åben debat. *Nostra Aetate* er det koncil-dokument, der mest tydeligt er præget af ham. Det handler om kirkens forhold til ikke-kristne religioner.

I dag siger König, at de fem vigtigste impulser fra konciliet vedrørende kirkens liv er Økumenisk dialog; Dialog mellem religionerne; Udbygning af lægfolkets aktive deltagelse i apostolatet; Religionsfrihed; samt et Nyt kirkebegreb, som omfatter både guddommelige og menneskelige elementer og dermed altid er åbent for reformer.

Hvorfor blev kardinal Wojtyla pave?

Det forekommer måske at være mærkelig tale fra den mand, der vidt og bredt er kendt for at have spillet den centrale rolle ved valget i 1978 af pave Johannes Paul den 2. - under hvis pavedømme netop disse impulser efter mange iagttageres mening er blevet holdt nede. Dette medgiver König uden derved at krænke konklavets fortrolighedsbestemmelser. Han siger:

“Det år var det store spørgsmål: Skal det være en italiener eller en ikke-italiener? Jeg var tilhænger af en ikke-italiener.” König kendte Karol Wojtyla fra sine rejser i Polen. Når Wojtyla rejste til Rom, plejede han først at besøge König på sin vej. De to mænd kendte også hinanden fra konciliet. Ud fra sin dybe interesse og bekymring for Østeuropa var König besluttet på at fremme en kandidat fra denne del af Europa.

“Medens vi søgte efter en ikke-italiener, blev det klart, at der ikke var nogen indlysende løsning. Jeg rejste spørgsmålet, om der ikke skulle være en kandidat fra den anden side af jerntæppet? Jeg bragte Wojtylas navn frem i diskussionen. I begyndelsen var han ikke en kandidat, men jeg blev forbavset over, hvor hurtigt der viste sig at være to tredjedels majoritet for ham”, fortæller König.

Hvad forventede konklavet sig af pavevalget?

Et af de ejendommelige træk ved et pavevalg er, at kandidaterne ikke præsenterer konklavet for nogen “platform”. De redegør ikke for, hvad deres program vil være, hvis de bliver valgt.

Som følge af denne skik har mange af kardinalerne (vælgerne på konklavet) kun vage ideer om, hvorfor de vælger den ene frem for den anden. Hvad mener König, at de kardinaler, der valgte John Paul den 2., forventede af ham som pave?

König forklarer: “Han var fra et kommunistland, og alle mente, at det kunne komme til at betyde en masse for kirkens fremtid. Men der var også noget andet. Jeg husker, at efter valget

Kardinal König

kom en kardinal fra Australien eller New Zealand hen til mig og sagde: Nu har vi fået en pave, der kommer fra bagsiden af jerntæppet. Hvad betyder dette? Hvordan vil fremtiden blive? Med andre ord: Vi vidste i virkeligheden ikke, hvad vi havde gjort”.

Dette er muligvis et diskret udtryk for, at selv König var uforberedt på den stærkt konservative, centraliserede karakter af Johannes Pauls pavedømme.

Kritik af kurien

Venner og rådgivere fortæller, at til i dag har König draget en skarp skillelinje mellem paven og kuriens ledelse. Han tillægger den sidstnævnte gruppe skylden for, hvad han kalder den overvældende strøm af advarsler mod fejl og kætterier, som kommer fra Rom.

König nævner ingen ved navn, men han siger: “I topledelsen af vor kirke sidder folk, som er fyldt med ængstelse, som er bange. Jeg spørger: Hvorfor, hvis vi er Guds folk? Vi har problemer, naturligvis - det vil vi altid have. Men denne lukken-sig-inde i sig selv, det er ikke løsningen. Vi skal tale - og vi skal lytte”.

König har for nylig insisteret på kravet om, at der skal lyttes, i et usædvanligt offentligt sammenstød med kardinal Joseph Ratzinger, formand for Troskongregationen. Da nyheden kom frem, at Ratzingers kontor var gået i gang med at forhøre den belgiske jesuit, Jacques DuPuis, om hans bog om religiøs pluralisme, offentliggjorde König et brev, hvori han foreslog, at kongregationen skulle være mindre defensiv, og pegede på, at den vestlige baggrund hos kongregationens medarbejdere vanskeliggjorde deres forståelse af de nuværende strømninger i den østlige teologi. Undersøgelsen mod DuPuis ville kaste en skygge over hele området, advarede König.

“Jeg kan ikke tie, thi mit hjerte bløder, når jeg klart ser den skade, der herved påføres vort fælles gode, Guds kirke”, skrev König. Han foreslog, at Ratzingers kontor skulle finde bedre metoder til brug for deres arbejde. Ratzinger udtrykte derpå offentlig sin forbløffelse over kritikken. “Skal dialog med forfattere nu forbydes?”, spurgte han.

König siger til National Catholic Reporter, at det havde krævet meget vanskelige forberedelser at skrive brevet til Ratzinger. “Dialog mellem religionerne er meget vigtigt for mig, det er et af de store projekter i mit liv. I fortiden har vi haft religionskrige, og disse krige er blandt historiens største fejltagelser”, siger han.

König deltager ikke i det næste konklave, han er for gammel. Men han ved, hvad han ville lægge vægt på, hvis han var med. “Det vigtigste er at finde en pave, som vil decentralisere kirkens ledelse. Det er meget vigtigt.”

Men hvor ville König begynde reformerne?

“Bispekonferencerne skal have øget deres ansvar. I dag er biskopperne i lidt for høj grad afdelingschefer i stedet for at være apostlenes efterfølgere. Sodano vil nok sige: Slet ikke, men sådan er det ikke desto mindre”, siger König med adresse til Vatikanets statssekretær.

Roms håndtering af kirkens problemer i Østrig

König har selv været genstand for Vatikanets kontrol. Da han fratrådte i 1985 gav han den pavelige ambassadør, nuntius, en liste med forslag til sin efterfølger. Øverst på listen stod biskop Krätzl. Nuntius meddelte ham, at han skulle tilføje navnet på Hans Hermann Gröer, på det tidspunkt en relativt ukendt Benediktiner abbed ved en Mariahelligdom.

“Jeg følte, at det ikke var Guds plan, at han skulle blive biskop, men nuntius sagde, at kravet kom fra allerhøjeste sted i Vatikanet”, fortæller König. Men forløbet endte med, at Gröer blev indsat som ny ærkebiskop i Wien. Hans autoritære ledelse frastødte mange katolikker, der var vant til Königs tålmodige og gratiøse stil. Da det i 1995 blev afsløret, at

Kardinal König

Gröer i sit kloster havde gjort sig skyldig i seksuelt misbrug af unge novice-munke og dermed måtte gå af som ærkebiskop, blev den katolske kirke i Østrig tilføjet et sår - ikke mindst da det stod klart, at den hellige stol havde assisteret med et forsøg på at hvidvaske Gröer.

Königs kandidat, Krätzl, blev på ny forbigået af Vatikanet. I stedet blev den nye ærkebiskop en dominikaner, Christoph Schönborn. Det blev i Østrig opfattet som en ny tilbagevisning af König fra den pave, han havde hjulpet til at blive valgt.

Bedrøveligheden blev yderligere øget, da pave Johannes Paul udnævnte den ultrakonservative Kurt Krenn til biskop i det bispedømme, Sankt Pölten, hvor König er hjemmehørende. Krenn har som den eneste af Østrigs halve snes biskopper konsekvent afvist enhver dialog med repræsentanter for den store reformbevægelse "Wir sind Kirche". Senest har Krenn gjort sig bemærket ved valgkampen forud for parlamentsvalget 3.oktober 1999, hvor han på en populær valgplakat omfavner lederen af Østrigs mest yderligtgående højreparti. Teksten lød: De to bedste grunde til at stemme liberalt. Om biskop Krenn siger König blot: "Jeg kan ikke tale om biskoppen af Sankt Pölten."

Håbet for fremtiden

Med sine 94 år er König ikke den, der selv taler om den arv, han efterlader sig. Han er stadig en mand, der er optaget af de opgaver, han stiller sig selv. Men hvis man presser ham til at forklare, hvad han håber, at han vil efterlade sig, tøver han ikke: "Enhed i mangfoldigheden! Jeg tror, at den kristne kirke skal være én kirke, men at denne enhed skal kunne udtrykkes i den størst mulige forskellighed".

Hvis reglerne for et pavevalg tillod fremsættelsen af erklæringer fra kandidaterne, ville denne erklæring ikke være den ringeste, slutter John L. Allen sit interview med den gamle kardinal.

*